

Весна Половина

ЕПИСТЕМОЛОШКЕ ОСНОВЕ
БЕЛИЋЕВЕ ОПШТЕ ЛИНГВИСТИКЕ

Увод. Епистемолошке основе једне науке претпостављају процесе анализе и синтезе претходно познатих сазнања, разоткривање и избор одређених чињеница, њихово поновно комбиновање и стварање, на основу свесних и несвесних процеса, старих и нових теорија и објашњења појава. Утврдити порекло, начин и степен одвијања различитих мисаоних и стваралачких процеса није једноставан задатак, и готово је немогуће за било ког научника, па ни за Белића – проучаваоца српског језика и његове историје, упоредне граматике словенских језика, писца граматика и правописа српског језика, дијалектолога, оснивача и уредника низа часописа, па и веома активног учесника у научном и друштвеном животу своје земље, једном речју, изузетно плодног и разноврсног ствараоца – направити свеобухватну слику епистемолошких основа његовог свеукупног научног рада. Стога ћемо се у овом раду задржати пре свега на његовој општој лингвистици, односно на његовом последњем великом делу: *О језичкој природи и језичком развоју, I и II*¹ које је објавио у последњим годинама свог живота, и указати на неке, по нашем мишљењу, значајне изворе и утицаје на овај сегмент његова рада.

Као што је познати историчар лингвистике Кернер (1997: 151–168), говорећи о неким епистемолошким основама лингвистике Романа Јакобсона, навео, постоји низ елемената које би требало проучити када се таква тема разматра: биографски подаци и интелектуална

¹ У раду ћемо користити скраћеницу за ово дело (*JP* и *JP*), а она се односи на најновије издање под насловом *Општа лингвистика*, које је, као први том *Изабраних дела Александра Белића*, изашло 1998. године, а садржи обе књиге *О језичкој природи и језичком развоју I и II*, као и текст А. Белића под насловом „О лингвистици проф. А. Белића” (стр. 393–403), којим сажето сам представља своју књигу *JP* и *JP*, првобитно објављен у *Јужнословенском филологу XVIII*, 1950, 1–37.

биографија, општа интелектуална клима, подаци који се налазе у текстовима лингвистичким и екстралингвистичким или општим интелектуалним размишљањима у време стварања дела. Делимично следећи Кернеров поступак ми ћемо у овом раду настојати да пружимо синтезу досадашњих напомена о општелингвистичким изворима Белићевим који су већ проучавани у литератури (Стевановић 1976: 3–50; Јовић 1976: 181–209; Ивић 1976: 159–171), али и да допринесемо неким нашим, са данашњег становишта, надамо се, новим сагледавањима.

Биографски приступ. Почећемо са Белићевом биографијом, јер се потпунија слика нечијег стваралаштва не може добити уколико се не сагледају услови у којима се оно одвијало, а биографски приступ, ако сам за себе није довољан, ипак се ретко и данас може изоставити (Половина 1989: 186–203), а сматрамо да је веома важно и када је у питању овај аутор.

У свом веома детаљном приказу „Живот и дело Александра Белића”, Белићев ученик Михајло Стевановић (Стевановић 1976: 3–50) нуди нам неке податке које сматрамо релевантним и за нашу тему. Белић је рођен у београдској породици, родитељи су радили као државни чиновници, нису били богати, али је било очито да је његова породица била средина у којој се полагало на образовање, рецимо, на учење страних језика од врло раног узраста. Материјална потпора је била битна: тако је своје, иначе успешне студије филологије на Великој школи у Београду наставио на Универзитету у Одеси, и то из материјалних разлога, пошто му је тамошњи боравак код богатог ујака смањιο трошкове студирања. Одбивши стипендију одеског Новоросијског универзитета за наставак студија у Москви (јер је подразумевала враћање на одески универзитет у наставу, а он је желео повратак у домовину – слично Де Сосировом повратку у Женеву из Париза, који је, када су му понудили да продужи предавања на Сорбони под условом да прихвати француско држављанство, то одбио и вратио се у домовину где му је понуђена професура), прихватио је помоћ српских власти за још две године на Московском универзитету. Након завршетка тих студија, постављен је за доцента на Великој школи, али је исте године када је требало да почне са предавањима, добио годишње, плаћено одсуство за одлазак на Лајпцишки универзитет, где је, на самом почетку двадесетог века, докторирао.

У Москви је био ученик А. А. Фортунатова, познатог представника историјско-компаративне лингвистике, а још су му предавали Ф. Ј. Корш, Брант, Соколов, Пожежињски, Милер, Собољевски, док је у Лајпцигу учио код Бругмана, Лескина, Сиверса, Виндиша (код Лескина је докторирао). У Москви, са професорима који су му предавали, са

њима, али и са другима, и са својим колегама са студија, сусретао се и ван официјелних простора, најчешће у дому Фортунатова, и „ти састанци, то стално општење са свима, разговори о свим питањима науке и подстицаји за нове радове били су значајнији него многи институти и семинари. На њима је научни интерес био уздигнут до једне од сталних и свакидашњих потреба живота” (А. Белић, *Руска лингвистичка школа, Јужнословенски филолог II*, стр. 178, цитирано у: Стевановић 1976: 7). О овој традицији дружења ради интереса науке говори и Р. Јакобсон у раду о Московском лингвистичком кружоку (Јакобсон 1985: 279–282), који је иницирао Фортунатов касније (након Белићева боравка), те тврди да је управо тај кружок служио као модел стварању знаменитог Прашког лингвистичког серкла 1926, и утицао на многе друге средине не само по унутарњој структури већ и по програму: трагању за општим правилима језика, проблемима односа ума и језика, везама између форме и функције. Оваква окупљања лингвиста свакако су погодовала младом и способном Белићу, и тешко би било, а можда и непотребно, разлучити у којој мери је његова људска природа и енергија, а колико његово окружење утицало на његов каснији рад, али је чињеница да је он то прихватио као свој начин живота и стваралаштва.

Након студија његова каријера је у сталном успону (врло млад постаје члан како српске тако и неких страних академија наука и сл.), осим у периодима око светских ратова, када је био објективно спречен или је његов политички ангажман био и њему а и за Србију, односно Југославију, од великог значаја. Током целе своје каријере, наставља живу комуникацију кроз проучавања и сусрете са значајним научницима свог времена како у земљи тако и у иностранству, а за развијање сазнања, запажања и идеја, великог значаја имају такве активности, јер омогућавају директне или индиректне контакте са лингвистима и научним срединама свог времена (Половина 1989).

Поред славистичких предмета, и упоредне граматике, Белић је на студијама учио и санскрит и европске класичне језике, слушао различите лингвистичке и филолошке дисциплине. Упознавши се са свим значајним научницима, славистима и компаратистима у тим срединама и њиховим радовима, односно студирајући код, у оно време, најзначајнијих европских лингвиста, Белић је започео своју истраживачку каријеру још као студент. У току првих неколико деценија, уопштено говорећи, А. Белић се у својим радовима бавио низом специфичних језичких питања да би тридесетих година двадесетог века, сада као већ етаблирани и угледни научник започео свој рад на књизи о општој, теоријској лингвистици, да би га коначно уобличио у свом делу *О језичкој природи и језичком раз-*

витку I, II, пред сам Други светски рат, 1941, мада је штампано тек 1945. први пут.

По релативно дугом путу уобличавања своје теоријске мисли, видимо сличност Белића са другим великим лингвистима, а посебно са Де Сосиром, који је тек у последњем периоду свог живота започео са предавањима опште лингвистике, а за кога Де Мауро (1974) каже: „Читав живот он је упорно тражио законе који би водили његову мисао кроз хаос лингвистике у којој није било довољно метода и принципа, и тек је пред крај живота могао изнети личне идеје и то у предавањима или разговорима са пријатељима”. О сличном интелектуалном процесу, дуготрајном и често испуњеном незадовољством савременим објашњењима језичких појава и трагањем за правим одговорима говори и Белић на више места (Белић 1998: 396–397; Ротар 1990: 70. и даље).

Трагање за изворима научне мисли, које нам пружа биографски приступ, потребно је допунити погледом на начин на који се испољава процес анализе Белићу савремених и претходних стваралаца у области науке о језику онако како се то испољава у његовој књизи *О језичкој природи и језичком развоју*, а један од начина је да се размотри како цитира и упућује на те друге ствараоце, лингвисте и филологе пре свега.

Извори према тексту *О језичкој природи и језичком развоју*. Ако се погледа индекс аутора који су цитирани код Белића у *О језичкој природи и језичком развоју*, могу се, донекле, сазнати две ствари: које ауторе је највише цитирао, из којих средина, као и начин на који их је цитирао.

Најцитиранији су следећи аутори: Вунт (43+4), Бругман (40+5), Делбрик (25+2), Сосир (15+0), Мешчанинов (0+17)². Посебну пажњу посветићемо цитирању у првој књизи. Од домаћих лингвиста, цитирани су: Вук Караџић, Маретић, Јагић, Вас.Ђерић, Милка Ивић, Даничић, Игрутин Стевовић, Броз–Ивековић, Марулић, Миклошић. Релативно је мало англосаксонских аутора, као што су Џон Рис, Клара Стерн, Франц Боас, Ч. К. Огден, Едвард Сапир, Стивен Улман, и још понеки. Највећи број цитираних су немачки, руски и француски аутори. Ово је не само у складу са нашим сазнањима о томе које је језике А. Белић најбоље знао и са његовим лајпцишким и московским наслеђем са студија, већ и са значајним и доминантним европским интелектуалним окружењем у првој половини двадесетог века, када је стварао своју теоријску мисао.

² Први број у загради се односи на књигу I, а други на књигу II дела *О језичкој природи и језичком развоју*.

Када се размотри други аспект његова цитирања – како је цитирао, увиђамо да постоје битне разлике. Када упоредимо, рецимо, упућивање на Бругмана и Де Сосира, разлике су у следећем: првог најчешће цитира у одељцима у којима су основна тема врсте речи и граматичке категорије, и цитира релативно једноставним позивањем на неку његову констатацију (нпр., у фусноти: „Исп. Бругмана, Grundriß II, 2, I, стр. 6. Исп. Ту и преношење код Омира конструкције са $\pi\epsilon\upsilon\tau\epsilon$ $\rho\omicron\tau\alpha\acute{\omicron}\nu$ на $\delta\acute{\omicron}\omega$ $\rho\omicron\tau\alpha\acute{\omicron}\nu$. Тако и у староиндиском [...]. Исп. и моју расправицу „Supstantivum adverbiale” (Mélanges Jacq. van Ginneken, 1937, 73–78[...])”. За разлику од Бругмана, Де Сосир, који је у индексу представљен са далеко мање упућивања и цитата, за Белића је аутор који заслужује у општој лингвистици текстуално више пажње, те његове идеје преноси у тексту књиге у целини, било да би утврдио своје слагање било неслагање са њим, те су и сами цитати дужи или се на неколико страна протеже текст о Де Сосировим схватањима.

Сасвим очекивано, упркос томе што на многим местима инсистира да његова лингвистика не треба да буде под утицајем других наука, филозофије, психологије, логики и сл., Белић се највише ослања, судећи не само по броју цитата и помињању тог имена већ и у текстуалном смислу, на психолога Вилхелма Вунта. Утицај Лајпцишке школе је по томе несумњив и далеко превазилази друге утицаје. Разлог томе је општа интелектуална и непосредна клима у овом значајном научном центру Европе тог времена. Како каже Левелт (2013: 165–208) Вунтово дело *Die Sprache I–II* заокружује читав век размишљања о језику и представља неку врсту коментара о питањима којима су се бавили лингвисти деветнаестог века, и било је незаобилазно за многе лингвисте и филологе, од Паула до Делбрика, Јесперсена и Блумфилда. Ово дело, на преко 1200 страна, било је обавезна литература у то време, а интересантно је да је Делбрик 1901. године написао приказ на 180 страна, да би му Вунт дао одговор на 110 страна (Левелт 2013: 205). За Делбрика и друге филологе и лингвисте, па и Белића, у Вунтовом делу могле су се тражити психолошке основе језика, док је за самог Вунта ситуација била обрнута: језик је био један од оних феномена који су могли индиректно пружити сазнања о вишим менталним процесима и стањима.

Сматрајући да се о еволуцији ума, а преко еволуције језика, могу наћи подаци у „егзотичним” језицима и културама, Вунт је у *Die Sprache I–II* наводио и разматрао и многе неиндоевропске језике. Управо ти подаци које налази код Вунта, Белић веома често цитира, понекад у тексту, а највише у фуснотама (*JP* и *JP*: 59, 61, 100, 134, итд.). Наравно, Белић често цитира и упућује на Вунта у вези са другим темама, рецимо у фуснотама о томе да се код Вунта могу наћи исцрпно различите теорије о

пореклу језика (*ЈП и ЈР*: 355), о афективном пореклу гласова (*ЈП и ЈР*: 328) и другим темама.

Али о Вунту не говори само у фуснотама. У многим сегментима сматра да мора поћи од Вунтових схватања језичких појава: не само о пореклу језика, већ и о настанку врста речи, о суштини падежних система, о глаголским речима и глаголским категоријама, о природи везе језичких знакова са представама предмета и особина, да би на крају I књиге *О језичкој природи и језичком развоју* дао неколико страна „Критике Вунтове теорије”. У основи, Белићева критика се своди на питање која врста речи има примат у еволуцији, те се слаже са Вунтом да то нису придевске речи, већ се полази од представе предмета као збира особина, што одговара примату који Белић придаје именицама, али се не слаже око „издвајања једне доминантне особине”, већ су се могле и „претставе по целокупности предметних особина” издвојити (*ЈП и ЈР*: 352). Дакле, идеја о „језичким константама”, језичком грађењу (*Wortbildung*), као и многе друге идеје и објашњења код Белића налазе своју основу или потпору код Вунта. Наравно, Белић (а то је такође слично Вунту и другим ауторима тог времена) много чешће изражава само делимично слагање са Вунтовим схватањима, пре него потпуно, мада има и тога, и најчешће образлаже у чему се не слаже с њим. На пример, о „унутрашњој и спољашњој детерминацији као карактеристици двеју група падежних односа” (*ЈП и ЈР*: 139–142) Белић овако каже: „И поред свег оштроумља које је Вунт поводом њих показао, поред извесног материјала који – на први поглед – говори у корист тих претпоставака, и поред тачности које има несумњиво у једном делу његових погледа, његова се претпоставка о 'innere Determination' i 'äußere Determination' [...] мислимо, не може применити”. Затим показује како Вунт дели падеже на две групе, да би на примерима из разних језика доказао да, рецимо, падежи спољне детерминације, ако и јесу праћени посебним обележјима, како тврди Вунт, то није обавезна појава, ма колико честа била, сматра Белић. Овај пример добро илуструје већину упућивања на Вунта, увек уз дужно поштовање његовог дела, али с обавезом да изрази своје неслагање и то неслагање да документује на језичким фактима.

На крају, навешћемо још један пример Белићевог настојања да уврсти релевантне ауторе у вези са неком темом. Релативно типично се јавља позивање на различите ауторе са различитим схватањима и различитим терминима:

„А. А. Шахматов (*Синтаксис русског језика*, Выпуск второй, Ленинград, 1927, 8–11) разликује такође самосталне речи од несамо-сталних (*Анализ частей речи...*, стр. 11); али он њиховој разлици у

целом свом испитивању не придаје онај значај који оне заслужују. Знатно раније применио је А. Марти у својим студијама (*Untersuchungen zur Grundlegung der allgemeinen Grammatik und Sprachphilosophie*, Hague; 1908) појам „аутосемантичности” и „синсемантичности” за одређивање колико оне „zum Ausdruck von Interessephenomenen oder Urteilen oder bloßen ‘Vorstellungen beitragen’” (533). Као што се види самосталност или несамосталност речи (управо, њихова значења) – примењене су код њега у другом правцу. Код њега се може видети како су ти појмови примењивани код старих филозофа (нпр. Аристотела) и код модерних научника (Брентана, Хусерла и других)” (*ЈП и ЈР*: 37).

Дакле, овај за Белића типичан пример цитирања других аутора још једном илуструје његово настојање не само да цитира претходне ауторе већ готово обавезно и да искаже свој став или оцену њихових идеја. Белићеви мета-искази, имплицитни или експлицитни: *разликује такође*, имплицитно „као и ја”, односно експлицитније: *код њега су примењени у другом правцу* „у односу на моја схватања”, готово су стални пратилац његових упућивања на друге ауторе.

Мање формални извори. Можемо се само делимично сложити са Д. Јовићем, који за један тип рукописних, мање формалних података, а он говори о забелешкама А. Белића на маргинама онога што је читао каже да су „веома интересантни”, али и да је „Критика тамо много оштрија, али, наравно, тешко да би та мишљења у оваквом раду било опортуно наводити” (Јовић 1976: 189). Слажемо се са првим делом Јовићеве опаске, али не и са другим, јер сматрамо да рукописни подаци мање формалног типа могу указати на неке идеје које у публикованим радовима нису доступне, или нису формулисане на исти начин, мада могу бити имплициране и у публикованим радовима. Ако се откривају напомене, коментари, цитати који нису наведени, или су прескочени и сл., таква се архивска грађа и истраживања не могу занемарити у истраживању епистемологије једне науке, ма како „маргиналним записима” их сматрали. Они се заправо могу схватити и као део расправе самог аутора са собом или са неким другим аутором којег чита, или указују на мање свесне податке везане за општу интелектуалну климу, и сл. Отуда нам је било веома интересантно за нашу тему размотрити шта нам пружају мање формални извори, какви су, на пример, белешке студената којима је предавао општу лингвистику, а потом и размена писама између Белића и његовог пријатеља и колеге из Љубљане, Ф. Рамовша.

Белешке Белићевих студената. За разлику од књиге, у књижици *Општа лингвистика, Увод, По предавањима Др. А. Белића*, коју је издало Удружење Студената Славистике³, 1938. године у Београду, и која је, јасно, непотпуна и са грешкама, како већ бивају, студентске белешке и белешке уопште, налазимо такође упућивање на друге ауторе као изворе идеја Белићевих. Узимамо у обзир и ову врсту бележака јер сматрамо да могу да пруже неку врсту увида у значај који је Белић придавао у тим својим предавањима појединим ауторима и начин на који их је презентовао, односно како су студенти разумели значај тих аутора. Дакле, у те 64 стране шапирографисаног, куцаног материјала, сажето су приказана нека питања опште лингвистике: шта је општа лингвистика, њене методе и предмет, историзам, појам језика и појам говора, речи и врсте речи, речи и реченица, значење врста речи, самосталне и несамосталне речи, примарне и секундарне самосталне речи. Највише страна заузимају теме о речима и врстама речи.

У тим белешкама највише пажње посвећено је Ф. де Сосиру, и то прво када говори о појмовима „статичке или описне граматике” и „динамичке граматике”, где напомиње да је те појмове увео Де Сосир, али да праве статике и правог динамизма заправо нема у језику. У вези са историзмом помиње и Дарвина како би устврдио да језик није исто што и биолошки организам. Убрзо наилазимо на две и по стране текста које бележе Белићев осврт на Де Сосирове, кога назива „најдаровитијим лингвистом краја XIX века”, појмове језика и говора, и синхроније и дијахроније. Основна примедба коју износи Белић, односи се на чињеницу да подела на језик и говор, насупрот целокупности говора, како је судити по предавањима из *Курса опште лингвистике*, укида „лингвистику говора”. Сам Де Сосир је морао да прекрши „границе” између језика и говора кад год је прелазио на „језичка факта” (на стр. 10 „Предавања”).

Следеће значајно цитирање Сосира, али сада и Вунта, јавља се у предавању о „Самосталним речима и реченицама”, где критикује идентификацију реченице са аперцепцијом и тврди да грешке које се јављају код ових аутора (а слично и код Делбрика поводом поделе на врсте речи, стр. 13 „Предавања”) потичу из чињенице да се код обојице полази од психолошког закључка који се преноси на „чисто лингвистичко земљиште”, а та критика је за Белића полазна основа да

³ Правописне грешке, као и мешање латинице и ћирилице нисмо исправљали, јер, ради се о укориченим, необјављеним белешкама, па преносимо у „оригиналу”.

развије идеју о самосталним речима, именицама, јер једино оне, иако све речи „пролазе кроз реченицу”, предстаљају општу категорију. Те речи означавају реални предмет, самосталне су, а једино је историјски развој условио и обележавање формално именица и погрешну идеју да је свака реч, иако велика већина јесте, па и именица заправо постала у оквиру реченице.

Од свих других аутора, у овим „белешкама студената” цитирају се још само Делбрик, Собаљевски и Маретић, и то углавном везано за појединачне примере или граматичке категорије, нпр. Маретић у вези с наставком *-ице* у грађењу неких прилога (*нетремице*), Собаљевски у тумачењу руског облика *домой* и сл. Ма колико ове белешке биле произвољне и у крајњој линији анонимне, бар указују на то како су студенти „чули” Белићева предавања.

Један формални и један неформални метатекст Белића о „Белићу”.

Белић о Белићу. У кратком прегледу своје књиге, под називом „О лингвистици проф. А. Белића” (1950, ЈФ XVIII, 1–37, а прештампано у *Општој лингвистици*, 1998, стр. 395–421) Белић истиче своја настојања да његова лингвистика „треба да је друкчија него досадашње”. О настајању књиге каже да су његови погледи на језичка питања „извирали из студија које сам тада [у претходном периоду, пре Другог светског рата] вршио” (Белић 1998: 397).

Неколико основних поставки изложених у овом тексту, који је метатекст за његову књигу *О језичкој природи и језичком развоју I, II* сматрамо посебно важним кад је реч о епистемологији његове опште лингвистике. Прва се односи на тежњу ка аутономности лингвистичких спознаја. За Белића, постоји „чињеничка, предметска или стварна основица”, не нешто што је неухватљиво, што је чиста апстракција, што није „ни у људима ни на земљи”. Другим речима, незадовољан је новим правцима у лингвистици: функционалним, структуралним, формалистичким, јер сваки од њих непотребно сужава предмет и суштину језика. Управо у том смислу помиње, рецимо, Трубецког и Јакобсона као ауторе с којима се не може сложити. Њега интересује целокупност језичких факата, те лингвистика треба да буде „лингвистичка”, то је „основни поглед моје књиге”, каже Белић (Белић 1998: 397).

Други важан епистемолошки приступ јесте да се ослања на чињенице свог матерњег, српског језика, потом индоевропских језика, да би на крају проверавањем на неиндоевропским језицима долазио до универзалних тврдњи. То отуда што је у првом случају у питању интензивно проучавање које иде ка „дубинама” језичке суштине, али се оно допуњује

екстензивним проучавањем, на језицима света, како би се утврдило која се средства језичка у свима њима употребљавају. „Никад нисам хтео за љубав привидне учености да претрпавам своје излагање многим фактима из туђих, нарочито т.зв. примитивних језика. Главну грађу пружали су ми индоевропски језици, словенски језици и мој матерњи језик, српски или српскохрватски, на првом месту”(Белић 1998: 398). Његово објашњење за такав став није толико везано за чињеницу да је као лингвиста ослоњен на свој матерњи језик, за који има најистанчанија језичка осећања, већ и због „формалне диференцираности” српског и индоевропских језика, у поређењу са другим језицима у којима тога нема или нема у толикој мери, како се може видети из читања његовог дела (упор. Белић 1998: 107).

Из таквих, широких поставки, методолошких и теоријских, Белић посматра и питања типологије и језичких универзалија, истичући, не једном, да је одељивање језика у засебне групе увек релативно произвољна ствар, наиме, да су све особине свих језика у свету „могуће (су) у свакој групи језика”. „Свака група језика уопштава једне начине стварања а занемарује друге; али се у свакој од њих мање или више могу развити слична средства као и у некој од других група”(Белић 1998: 417).

Интересантно је да многа његова упућивања на друге научнике у овом „метатексту” углавном изражавају незадовољство због њихових схватања. Тако на пример, на почетку овог текста (Белић 1998: 396) говори о низу аутора, који њему, заинтересованом за глотогонијска питања и суштину језика, нису пружили одговора. Већ је у Београду и у Одеси проучио Паула, Фон дер Габеленца и друге, „у то време нарочито цењене лингвисте”. Ни Фортунатов ни Бругман нису успели да му дају одговоре, Бругман је пак, био „одушевљен Вунтом и мислио је, ако се само поправе омашке у Вунтову делу, да ће послужити као теориска основа за све језике”. Али код Вунта Белић уочава да се језик меша са психолошким, па је појава Де Сосирове књиге 1916. у први мах довела до осећања „олакшања”. Међутим, након проучавања те књиге, закључио је да је у том облику сам Де Сосир не би ни издао. Дакле, језик као целина и језик као стварност је оно што Белић жели да разуме. У даљем тексту, релативно често упућује на совјетске лингвисте Мара и Мешчанинова, што се да објаснити не само историјским тренутком већ и чињеницом да су се ови аутори вратили глотогонијским питањима, као и Тромбети. Јасно је из анализе овога текста да се, с једне стране, само делимично пресликава и структура анализираних цитата у *Језичкој природи и језичком развоју* које смо навели напред, али за разумевање његовог

односа према интелектуалној, научној клими свога времена важни су и ови подаци у оваквом метатексту.

Преписка Белића и Рамовша. За наше употпуњавање слике епистемолошких извора Белићеве опште лингвистике показала се изузетно важном мање формална преписка Белића и Рамовша, колеге и пријатеља из Љубљане (Ротар 1990). Из те преписке издвојићемо два епистемолошки битна постулата Белићеве теоријске мисли о језику како бисмо објаснили и сталну актуелност која произлази из њих: идеју да се у језику кроз који се, као кроз призму, прелама и људска психа и стварност, као и нужност да се језик посматра у свој његовој целини.

Језик – призма човекове душе и света. И у овој преписци налазимо пуно података о плановима, тешкоћама, изменама које је током рада на књизи учинио, недоумицама које су га заокупљале, највише у вези са категоријама (врстама) речи, о реченици, синтагми, њиховим функцијама и њиховим системима, мање о гласовима, а највише о општим питањима језика. Интересантно је у вези са концепцијом, планом књиге погледати писмо Рамовшу, од 17. VI 1935. У њему каже: „Биће мали увод, где ћу изложити свој поглед на језик и метод и дати нешто мало мисли о Паулу, Десосиру, Вунту, Билеру итд. Али, драги мој, ја не мислим улазити ни у какву полемику, већ ћу дати језик на основу мојих посматрања, потпуно независних од њих” (Ротар 1990: 73.). Наравно, ово потпуно „независно од њих” значи да ће им се супротставити, али супротстављање претпоставља и полемику са тим ауторима, те ову тврдњу Белићеву треба разумети као исказивање његове тежње ка оригиналности.

Излажући надаље план за своју општу лингвистику, учачамо да су речи, синтакса, типологија језика, порекло језика биле четири најопштије теме замишљене у том, првобитном плану:

План за ОЛ 1935

I/

Језик посматран на основу индоевропских језика.

Врсте речи и њихови прототипови.

Језичка и психолошка страна тих прототипова.

Формални елементи речи.

Суфикси за грађење речи („структурална” флексија).

Суфикси за промену речи („синтагматска” флексија).

Системи значења речи и системи облика.

Прототипови језичког стваралаштва код Индоевропеаца.

Природа формалних елемената, засебних речи и свих знакова језичких.

Њихова промена и замена новим елементима.

II /

Главни типови осталих језика света (уралоалт., семитски, банту, малајски, ескимски, америчк. јез. прим. народа).

Прототипови језичког стваралаштва код осталих народа света.

Адекватност метода језичког стварања индоевроп. језика и свих осталих језика света.

III/

Јединство свих језика света по начину стварања језичких средстава.

Могућно порекло језика.

Задржаћемо се на овом „плану” за општу лингвистику, не толико да бисмо га упоредили са много разрађенијим и друкчијим садржајем штампане књиге, што је било могуће и очекивати, колико из једног термилошког разлога. Примећујемо да се терминологија овде разликује од оне у коначном облику књиге. Термин „прототипови”, данас веома актуелан у неким савременим когнитивним лингвистикама (а то напомиње и М. Ивић, приређивач *Опште лингвистике* у свом „Предговору”, Белић 1998: 7), не појављује се ниједном у штампаном издању *Језичке природе и језичког развитака*, док се у овом кратком „плану” појављује у вези и с речима и с реченицом.

Прототипи врста речи. Да бисмо указали на значај полазне ширине приступа језику код Белића, иако се не бавимо ширењем Белићеве мисли о језику на његове ученике и потоње генерације наших лингвиста, сматрамо да је овде место да истакнемо чињеницу да су многи поштоваоци Белићевих учења, управо захваљујући тој ширини, често налазили „претече” неких модерних идеја. Показаћемо то на примеру именица, а поводом наведеног термина „прототип”.

У свом осврту на „Актуелност Белићевих погледа на именицу” Милка Ивић (1976) прво казује како је Белићев општи, епистемолошки поглед на језик био ближи „менталистичком” погледу генеративиста који ће добити значаја тек после његове смрти, него његовима савременицима – формалистима, структуралистима итд. То је основна тачка „размимоилажења” између Белића и његових савременика. Тек када је генеративизам потиснуо структурализам, могао се боље сагледати и Белићев поглед на именицу. Јер, именица је за Белића једина „самостална” категорија, а ту самосталност приписује и субјекту, односно именици која је због те особине „упућена” да буде субјекат. Осветљавањем овог концепта самосталности, каже Милка Ивић, добија се директан увид у организациони принцип реченице (Ивић 1976: 161). Даље каже да у за-

висности од значењске и обличке организације, Белић дели именице на „праве” и „неправе”. И цитира Белићев исказ да „Правим именицама ја називам за наше језичко осећање немотивисане именичке речи које значе реалне предмете или такве појмове којима се обележава збир особина каквог предмета” (Ивић 1976: 163).

Везу између генеративиста и „менатлисте” Белића, Милка Ивић налази у чињеници да: а) код Чомског не постоје апстрактни симболи који се односе на субјекат нити он сматра да је категорија субјекта потребна (нити предиката), већ само категоријалне ознаке *N* и *NP*; б) Џорџ Лекоф такође истиче да „суштинских разлика између глагола и придева нема те да их треба сврставати у једну исту категорију насупрот именицама, што бар у овом аспекту одговара Белићевом виђењу односа међу речима”. А глотогонијски засновано Белићево тумачење постанка именица у сагласности је са датим генеративним тумачењем; в) Белић семантички објашњава именице као речи које означавају „збир особина”, што даје Ивићевој повода да то упореди са семантичком компонентном анализом. Тврди да је овакав концепт о „збиру особина” један од најзначајнијих елемената у целокупном Белићевом теоријском прилазу категоријама речи, и то „разбијање” главних врста речи на „особине” (*features*) подстакло ју је да на једном месту каже: „Белић није могао ни замислити да ће се седамдесетих година овог века говорити нпр. о *имати* као „атомском” глаголу (= језичка јединица која не подлеже даљем семантичком разлагању) а о *дати* као о семантички комплексној јединици („дати”–„учинити да неко нешто има”)” (Ивић 1976: 167).

Време када је објављен овај рад Милке Ивић је било време врхунца генеративне граматике, а тек након тога, од седамдесетих година прошлог века па надаље, почеле су се уздизати у значају и популарности различите когнитивне семантике, па и оне које бисмо могли назвати прототипским. Посебно су семантички аспект и повезаност са обличким и функционалним аспектима категорија речи, како их објашњава Белић, веома блиски неким од тих нових, „когнитивних” идеја.

Но, и пре тога, у важном, за семантику као дисциплину, делу Џона Лајонса *Semantics II*, можемо наћи слична размишљања о врстама речи. Наиме, Лајонс у једном од одељака о односу семантике и граматике (Лајонс 1977: 423–467), након што је изнео све познате замерке семантичкој дефиницији врста речи у традиционалном смислу, поставља пред себе питање да ли, ипак, има неког смисла у таквим, семантичким дефиницијама. Уводећи нас у свој, реално потврдан став, Лајонс полази од онтолошких претпоставки „наивног реализма”, по коме постоје енти-

тети првог реда, а то су појединачне особе, животиње и други, мање или више посебни (*discrete*) предмети. И међу тим физичким особама и предметима постоји хијерархија, бар када се гледа кроз језичку призму: особе су индивидуализираније од животиња, а животиње од ствари, али су сви перцептуално стабилни. Онтолошки статус ентитета другог и трећег реда су проблематичнији, и то можда у крајњој линији зависи од структуре језика којим говоримо о њима – уопштено, то су апстрактне категорије (ентитети другог реда, нпр. именица *долазак*) или пропозиције (ентитети трећег реда). Нема језика, по Лајонсу, који би имао ентитете другог и трећег реда, а да немају ентитете првог реда. Да ли се и колико именице које означавају ентитете првог реда разликују по форми и функцији од других поткласа именица може да варира од језика до језика. Најтипичније именице, глаголи и придеви у појединим језицима су: конкретне заједничке именице, глаголи који означавају радњу и придеви којима се исказује особина. Стога граматичка структура језика може бити делимично, мада не у целини, одређена семантичким путем, а семантичке дистинкције које су битне за врсте речи опет могу бити условљене, углавном, онтолошким дистинкцијама „наивног реализма”.

Далеко експлицитније, идеју о прототипским именицама, и прототипским категоријама синтаксичког типа (а код Белића се помињу и Прототипови језичког стваралаштва код Индоевропеаца, што се заправо односи на морфосинтаксичке феномене), налазимо код, рецимо, Џона Тејлора (Тејлор 1995, друго издање), чија се књига, објављена 1989. први пут, управо и бави прототиповима у лингвистичкој теорији. По Тејлору, концептуална и језичка структура су међусобно нераскидиво повезане, и не могу се објаснити једна без друге (Тејлор 1995: 174). Наводи да су многи други лингвисти, иако нису користили терминологију прототипске теорије (развијену првобитно у психологији), говорили о, рецимо, типичнијим именичким синтагмама (неке су *more noun-phrases*) (Ross 1973: 98, цитирано у Тејлор 1995: 189). Чак и у примарно синтаксичким приступима, прототипичност форме често прати прототипичне чланове категорија. Према томе, има смисла тражити теоријску подлогу за семантичко одређивање категорија, или другим речима, искористити традиционалну дефиницију и инкорпорирати је у прототипски приступ. Тако, именица као категорија подразумева да постоје неки чланови који боље репрезентују ту категорију од других чланова, а прототипични примерци имају и прототипично синтаксичко понашање. Такве су именице које означавају свесна, жива бића, са вољом и намером, другим речима, људска бића, затим следе конкретни неживи предмети, затим апстрактне именице и оне које означавају догађаје, а сасвим на дну је

„метеоролошко”⁴ *it*. (Тејлор 1995: 192). Ако нека, иначе типична, „права” именица добије неко друго значење или функцију, почиње да губи и своја обличка обележја (Тејлор 1995: 194–195).

С обзиром на то да многе од ових изнесених идеја у великој мери асоцирају или се чак поклапају са Белићевим разматрањима врста речи, поготово именица, али и улогом врста речи у обличким и функционалним контекстима, можемо делимично парафразирати речи Милке Ивић: „Белић није могао ни замислити да ће се крајем двадесетог века...” традиционалне врсте речи поново ревитализовати на основи прототипичних представника категорија, чиме је његов основни став, па и употреба термина прототип, да се кроз језик прелама све што је „у души човековој, а што се у њој одазива под утицајем спољашњег света” добио и новију потврду.

Језик у његовој целокупности. Да је Белић толико актуелан у неким својим схватањима језика, и то захваљујући својим широким епистемолошким постулатима, показаћемо на још једном примеру, на ономе на коме је много пута експлицитно инсистирао и у својим текстовима, а то је да он посматра језик у свој његовој „целокупности”. Цитираћемо један битан сегмент из његовог писма Рамовшу од 30. IX 1931:

У Женеви сам говорио врло много о општим стварима. Видео сам да *Меје има свога Сосира*, који је врло далеко од правога, *Bally — свога, Sechehayе — свога* итд. *Компанија Troubezkoу има — све своје...* И врло ме је много тантирало да о тим *лажним* Сосирима нешто напишем. Једва сам то у себи *überwunden!* Нека их све заједно *ђаво носи!* Од свих њих је био Сосир паметнији за много *„висина”,* али би самог Сосира ваљало реконструисати, пре свега; јер ја мислим да и *Linguistique générale* није права Сосирова мисао. Да је тако не би било противречности...

Један век након постхумног издања *Курса опште лингвистике* Ф. де Сосира, многа схватања су се променила. Тако енглески лингвиста и Сосиров преводац на енглески језик, Рој Харис, издаје своју књигу *Сосир и његови тумачи* (2003), чији сам садржај необично подсећа на наведену опаску Белића. Поглавља у Харисовој књизи су: *The Students’ Saussure, The Editors’ Saussure, Bloomfield’s Saussure, Hjelmslev’s Saussure, Jakobson’s Saussure, Lévi-Strauss’s Saussure, Barthes’s Saussure, Chomsky’s Saussure, Derrida’s Saussure, A New Saussure*, итд. Иако је Харисов циљ ре-евалуација сосировског наслеђа, свакако је интересантно да и код њега, као код Белића, свако „поседује свог” Сосира.

⁴ Тим називом Тејлор је означио тзв. празно *it* у реченицама као што су: *It rains, It is a nice day.*

Још значајније од тога је чињеница да је 1996. године пронађен низ оригиналних забелешки самог Де Сосира у породичној кући у Женеви, објављених под називом *Ecrits de linguistique générale* 2002. године (Сосир 2002), а преведених на српски 2004 (Сосир 2004). Како каже једна од уредница овог издања, Симон Буке (Буке 2012: 21–33), *Курс опште лингвистике* је текст у коме се налазе многе грешке, озбиљни недостаци и погрешне интерпретације Де Сосирове мисли, у тој мери да би било најбоље говорити о „pseudo-Saussure”-у, „лажном Сосиру” по Белићу. Те грешке се односе на низ важних питања: знака, произвољности, вредности, синтаксе. Па ипак, најдраматичније су оне које се тичу дихотомије *langue/parole*. Наиме, последња реченица у *Курсу* која као епистемолошки постулат садржи констатацију да лингвистика има „свој јединствен и истински предмет језик (*langue*) за себе и по себи”, уопште и није Де Сосирова реченица, већ су му је приписали, Баји и Сеше⁵. У ствари, каже Буке, „не само да Сосир никада није дао такву дефиницију за свој епистемолошки пројекат, већ оригинални текстови – аутографске и студентске белешке – врло прецизно тврде управо супротно: пројекат је за јединствену науку и језика и говора” (*En effet, non seulement Saussure n’a jamais donné une telle définition de son projet épistémologique, mais les textes originaux – autographes et notes d’étudiants – affirment précisément le contraire : ce projet est celui d’une science unifiée de la langue et de la parole*) (Буке 2012: 21). Штавише, како нека новија истраживања показују (Бегелен 2011: 641–661), управо се позивајући на Сосиров *Курс опште лингвистике*, у форми која је објављена 1916, у лингвистици су се усталила схватања која он никако није заступао, а то се односи пре свега на идеју да је једино језик (*langue*) прави предмет лингвистике.

Белић уочава ове неусаглашености, и истиче их не само у наведеном писму Рамовшу већ и у *О језичкој природи и језичком развоју*, на неколико места: када говори о Трубецковој фонолошкој теорији и раздвајању фонетике и фонологије (Белић 1998: 321–322), а поготово у одељку о Статици и динамици (Белић 1998: 331–333), где се супротставља идејама изнесеним у *Курсу*, напомињући да је „потпуно одвајање језика од говора ... тешко [је] изводљиво”. Даље наводећи Де Сосира каже: „Ја сам навео ово место из Сосирове књиге да се јасно види колико он тежи да одвоји

⁵ Сам Баји у својој књизи *Linguistique générale et linguistique française*, тврди како следи Сосиров метод који је наведен у последњој реченици *Курса* (Bally 1965: 17), иако су је он и Сеше додали сами као уредници (према: Ставарска 2015: 305–316).

‘језик’ од ‘говора’” (Белић 1998: 332), а да ли налазимо оправдања за такво одвајање језика од говора у самим језичким чињеницама, и како би се у таквом контексту онда посматрала реченица која представља „увек оригинално и индивидуално остварен однос субјекта и предиката” (Белић 1998: 333), да би закључио да се ниједан језички аспект – ни „језик” ни „говор” не смеју занемарити. Овакав закључак, сада видимо, у складу је са „правом Сосировом мишљу”.

Поред оваквих општетеоријских поставки Белићевих, у преписци Белића и Рамовша се показује и једна људска димензија, често емоционални однос према општелингвистичким трагањима за суштином језика. Навешћемо неке одломке из преписке који то илуструју.

Суштина језика – „бреме”, „императив” и страст.

„Због моје лингвистике”. – Да би дошао до суштине језика, Белић се бавио не-индоевропским језицима, називајући их, за данашње време, политички некоректним именима: „дивљачким” или „примитивним”, али готово увек са корекцијом која показује да је био свестан да су то само условни називи:

И ја сам сав — због моје лингвистике — у Ескимо-сама, Банту језицима и турском Sprachbau.

И поред тога што сам на десетине и стотине књига о дивљачким језицима, тј. примитивним прочитао, ја у целом том материјалу нисам нашао ништа што се не би — на неки начин — крило и у индоевр. језицима. Сви су језици на свету врло савршени и врло стари. Нема примитивних језика, или примитивних народа. Има само различних језичких система, али се у сваком језику — налазе сви језици света, и обрнуто! Мило ми је што сте и Ви ударили у теориску граматiku. (из писма од 10. VII 1937)

„Лингвистика због...” – Потребу да своју књигу заврши и објави образлаже и унутарњим и социјалним разлозима:

Чим то завршим, одмах прелазим на штампање своје књиге о језику; и последње главе у којима је било спорних питања, – ја сам извео на чистину. Све нове књиге које о језику излазе — а излази их много — просто императивно траже од мене то што пре да учиним. (4 марта 1938)

Лингвистика – „*mon monstre*”, „моје бреме”. И мада можда „није опортуно”, како је рекао Јовић у већ наведеном раду, истицати муке и бригу коју један аутор може да има око потребе да његово дело изађе на видело дана, ипак сматрамо да и овакви одломци могу употпунити слику страсти према лингвистици коју је Белић носио у себи:

Ja sedim na svojoj lingvistici i pišem poslednje redove. Kad pogledam na celu gomilu tabaka, ja obično uzviknem – kao što je nekad radio Meillet – ah, mon monstre! (25. III. 1939)

За који дан ћу Вам послати још пет табака (7–11) моје лингвистике. Моја главна гордост — то је теорија о деклинацији (управо о падежним синтагмама) и о грађењу речи. Уосталом видим да сам велику муку себи натоварио на врат а овамо — ово страшно време и ова киша и врућина. Зар није било боље — оставити сазнање о извесним стварима за себе а обрадити свој материјал о нашем језику? (11 јула 1940)

Наравно, човек сада не може ништа да ради и мисли да је тако ништавно и празно све што је досада радио! Лингвистика – са 27 шт. табака лежи тужно преда мном и преклиње: или да је бацим у кош, као што су све нас побацили, или да је довршим. Како човека боли и тишти неисказано, а у њему рођено, можда ћу је некако довршити! (након 6. 4. 1941)

Закључак – лингвистичка лингвистика. Покушали смо да сагледамо епистемолошке основе Белићевих погледа на општелингвистичке феномене са различитих тачака: биографског, текстуалног, из мање или више формалних извора – бележака студената, преписке са једним колегом.

Белићево образовање, урођеност у интелектуални живот свог времена, жеља за стварањем сопственог погледа на језик, и на крају, рекли бисмо, искрена страст према језику у његовој свеукупности, представљају широку сазнајну и људску основу његових општелингвистичких размишљања.

За његова општелингвистичка размишљања, најважнијим изворима, чини нам се, поред историјско-компаративног наслеђа које је стекао својим академским образовањем, можемо сматрати Вилхелма Вунта и Фердинанда де Сосира. То су аутори са којима се највише слаже, или им опонира, судећи пре свега, по текстуалној анализи њихова помињања у делу *О језичкој природи и језичком развоју*, али и по коментарима у мање формалним изворима.

Белић је стално инсистирао на аутономности језичке науке. Он експлицитно каже: „Али можда се никад нису толико колико данас у лингвистичка размишљања савремених лингвистичких стручњака — свесно или несвесно — увлачиле филозофско-метафизичке спекулације. Каткада изгледа да је лингвистика постала део психологије, логике, филозофије или чак — социологије”. И даље: „Лингвистика зато мора бити кроз лингвистичка, као што излази и из оног што је у почетку овог увода изнесено” (Белић 1998: 25).

Полазећи од таквих циљева, он анализира богату лингвистичку литературу свог времена, ослања се на претходнике, тражи и проналази основа за своју критичку мисао и преузима све оно што сматра нужним за објашњавање језичког феномена као универзалне појаве. Свесно настојање, али и жеља да језик буде изнад свега у основи његовог закључивања учинила је да његове идеје, преузете од других аутора, прерађене због уочавања нових језичких факата, његова објашњења и теоријске поставке које су му изгледале логичније и општије него код других аутора, буду валидне и интересантне и у неким новим, нашим временима.

ЛИТЕРАТУРА

- Бегелен 2011:** М.-Ј. Béguelin, Linguistique de la langue et linguistique de la parole, у: *Mélanges en l'honneur d'Alain Berrendonner*, Bruxelles: De Boeck-Duculot, coll. Champs linguistiques, 641–661.
- Белић 1998:** А. Белић, *Општа лингвистика*, Изабрана дела, том 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Буке 2012:** S. Bouquet, Principes d'une linguistique de l'interprétation : une épistémologie néosaussurienne, *Langages*, 1, n° 185, 21–33.
- Де Мауро 1974:** Т. De Mauro, *Notes biographiques et critiques sur F. de Saussure*, у: F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris: Payot, 319–477.
- Зборник 1921:** *Зборник филолошких и лингвистичких студија А. Белићу*, Београд: Акад. Књижара С. Б. Цвијановић.
- Зборник 1937:** *Зборник лингвистичких и филолошких расправа А. Белићу о четрдесетогодишњици његова научног рада*, Београд: Млада Србија.
- Ивић 1976:** М. Ивић, „Актуелност Белићевих погледа на именицу”, у: *Зборник радова о Александру Белићу* (ур. М. Стевановић), Београд: Српска академија наука и уметности, 159–173.
- Јакобсон 1985:** R. Jakobson, Toward the history of Moscow Linguistic Circle, у: Rudy, S (ed.) *Roman Jakobson Selected Writings*, VII, Berlin, New York, Amsterdam: Mouton, 279–282.
- Јовић 1976:** Д. Јовић, „Александар Белић и модерна лингвистика његова времена”, у: *Зборник радова о Александру Белићу* (ур. М. Стевановић), Београд: Српска академија наука и уметности.
- Кернер 1997:** E. F. K. Koerner, Remarks on the Sources of R. Jakobson's Linguistic Inspiration, *Cahiers de l'ILSL*, N° 9, 151–168.

- Лајонс 1977:** J. Lyons, *Semantics I, II*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Левелт 2013:** W. Levelt, *A History of Psycholinguistics*, Oxford: Oxford University Press.
- ОЛ 1938:** Увод, По предавањима Др. А. Белића, издало Удружење Студената Славистике, 1938. године у Београду.
- Половина 1989:** В. Половина, „Стварање и ширење лингвистичких теорија”, *Књижевност и језик*, 3, 186–203.
- Ротар 1990:** J. Rotar, *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Belićem*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Сосир 1974:** F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris: Payot.
- Сосир 2002:** F. de Saussure, *Ecrits de linguistique générale* (eds. S. Bouquet, R. Engler), Paris: Galimard.
- Сосир 2004:** F. de Sosir, *Spisi iz opšte lingvistike*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Ставарска 2015:** В. Stawarska, Strange Life of a Sentence: Saussurean Doctrine and its Discontents, *Philosophy Today*, Volume 59, Issue 2 (Spring 2015), 305–316.
- Стевановић 1976:** М. Стевановић, „Живот и дело Александра Белића”, у: *Зборник радова о Александру Белићу* (ур. М. Стевановић), Београд: Српска академија наука и уметности, 3–50.
- Тејлор 1995:** J. Taylor, *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory* (2nd edition), Oxford: Clarendon Press.
- Харис 2003:** R. Harris, *Saussure and His Interpreters*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

Vesna Polovina

EPISTEMOLOGICAL SOURCES OF BELIĆ'S GENERAL LINGUISTICS

Summary

A number of epistemological sources of the general linguistic theoretical ideas of Aleksandar Belić are investigated and compared. These include certain aspects of his academic and intellectual biography (education in Moscow and Leipzig), textual information on references he made in his book *On the nature of language and its evolution*, and data from less formal sources, such as students' notes of his lectures and correspondence with a friend. All these data contribute to

the uncovering of some of his epistemological sources and ways of thinking about general linguistic phenomena. We show that Wundt and de Saussure turn out to be the most influential in terms of general linguistics ideas, which coupled with his goal to have autonomous linguistics approach produced ideas, some of which are interesting for modern linguistics as well (on parts of speech and prototypes and the distinction *langue/parole*).